

Cserti Csapó Tibor

Feladatbank az 5-6. évfolyam számára a cigányság letelepedése, lakhatása, lakóköörülményei témakörhöz

Bevezetés

A feladatbank célja, hogy gyakorlati, a tanórákon feldolgozható feladatokat nyújtson a cigány népismeret tanító pedagógusok számára. Bár az anyag feladatait úgy alakítottuk ki, hogy az ötödik-hatodik évfolyamra járó iskolás korosztálynak szól, természetesen az anyagok használhatók az alsóbb, vagy felsőbb évfolyamokon is a tanulócsoport képességeihez, a tananyagban való előrehaladásához igazítva, illetve alkalmazhatók az egyéni differenciálás eszközeként is. Ugyanígy a kötetben a más évfolyamoknak címzett feladatgyűjtemények anyaga is bevonható az ötödikes-hatodikos korosztály népismeret óráin.

A feladatok a Kerettanterv és a Cigány nemzetiségi oktatás irányelve szerinti, az egyes évfolyamok tantervéhez illeszkedő, a tananyag feldolgozását, a tanóra színesebbé, diákközpontúbbá tételét elősegítő, a tanulói motivációt erősíteni szándékozó anyagok.

Ezek kidolgozása során törekedtünk arra, hogy hagyományos, papír alapon kinyomtatható és kézbe adható, illetve a korszerű IKT tartalmaknak is megfelelő feladatok kerüljenek a válogatásba.

A feladatok arra is alkalmasak, hogy a tantárgyak közötti koncentrációt megvalósítsák, hiszen a cigány népismeret témakörei szorosan kapcsolódnak a történelem, földrajz, ének-zene, vizuális kultúra, magyar irodalom tananyagához is. Ennek különösen azokban az intézményekben lehet jelentősége, ahogy a cigány népismeretet integráltan oktatják.

Az 5-6. évfolyamon kibővül, megnövekszik az ismeretanyag. A kognitív kompetenciák fejlesztésének előtérbe kerülése mellett továbbra is központi szerepet játszik a tapasztaláson alapuló ismeretszerzés. Interjúk készítése, beszélgetések lefolytatása, információk szelektálása, történelmi időkifejezések alkalmazása és a földrajzi tájékozódási képesség fejlesztése veszi kezdetét. Körvonalazódnak a népcsoportra jellemző ismérvek.

A Cigány nemzetiségi oktatás irányelve

https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/iranyelvek_nemzetisegi_oktatashoz

A cigány, beás, romani nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei

https://www.oktatas.hu/koznevelés/kerettantervek/2020_nat/nemzetisegi_neveles_oktatas_kerettantervei/cigany_beas_romani

A kerettantervben meghatározott témakörök közül a lakhatás, lakóhely tematikájába illő feladatokat mutatjuk be a feladatgyűjtemény jelen egységében, az alábbi témákhoz, célkitűzésekhez, tanulási eredményekhez és a kapcsolódó fogalmakhoz, fejlesztési területekhez illeszkedően.

További feladatok, megoldásokkal elérhetők: *Cserti Csapó Tibor: Szociológiai, szociális tényezők a cigány népesség vizsgálatában. Ismeretek a romológia alapképzési szakhoz. Feladatsorok.* <https://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Romologia/26Forray/26Forray-html/index.html?mode=test&id=9>

Témakör	Szociális kapcsolatok	Órakeret 11 óra
Tanulási eredmények	A tanuló: – elmélyíti tudását, ismereteit a hagyományos cigány életmód és a rokonság terén	

Ismeretek/Fejlesztési feladatok	
A magyarországi cigány népcsoportok megismerése - tanári irányítással végzett gyűjtőmunka. Elődök, ősök felkutatása, családfa összeállítása. A család életmódja, szokásrendszere, időbeosztása. A családtagok iskolázottsága, munkája. A cigány konyha berendezése, régi használati eszközök. A cigány és magyar ételek összehasonlítása. Vendéglátás.	

Témakör	Természeti és társadalmi környezet	Órakeret 12 óra
Tanulási eredmények	A tanuló: – ismeri a cigányság hagyományos mesterségeit, megélhetési módjait – megismeri a hagyományos cigány lakókörnyezet jellemzőit	

Ismeretek/Fejlesztési feladatok	
Települések bemutatása személyes élmények, képek alapján. Az ott lakók élete. A család, a rokonság múltbéli mesterségei és jelenkori foglalkozásai, tevékenységei. Megélhetési módok. A lakókörnyezet meghatározó szerepe. Esetleges elhagyásának okai.	

Az őshaza elhagyása. Vándorlás, letelepedés.
 Élet a vándorutakon. Nyári és téli szálláshelyek.
 Valóságos vagy képzeletbeli utazás (fotók, képek) utáni élménybeszámoló olyan területekről, ahol cigányok élnek vagy éltek - megfigyelési szempontok alapján. A régi és mai „lakó” hagyományok összehasonlítása, a cigányságra jellemző jegyek felismerése.

Fogalmak	településtípus, népesség, gazdaság, megélhetés, őshaza, vándorlás, letelepedés
Javasolt tevékenységek	időszalag készítése, makett készítése, tájház látogatása, múzeumpedagógiai foglalkozások, fotógyűjtemény készítése, stb.

Témakör	Múlt és jelen	Órakeret 14 óra
Tanulási eredmények	A tanuló: – érdeklődik a családi gyökerek, a cigányság múltja iránt – megtapasztalja és megismeri a cigány közösségek normáit – megismeri a cigányság magyarországi megtelepedésének folyamatát – megismer történelmi és mai cigány példaképeket	

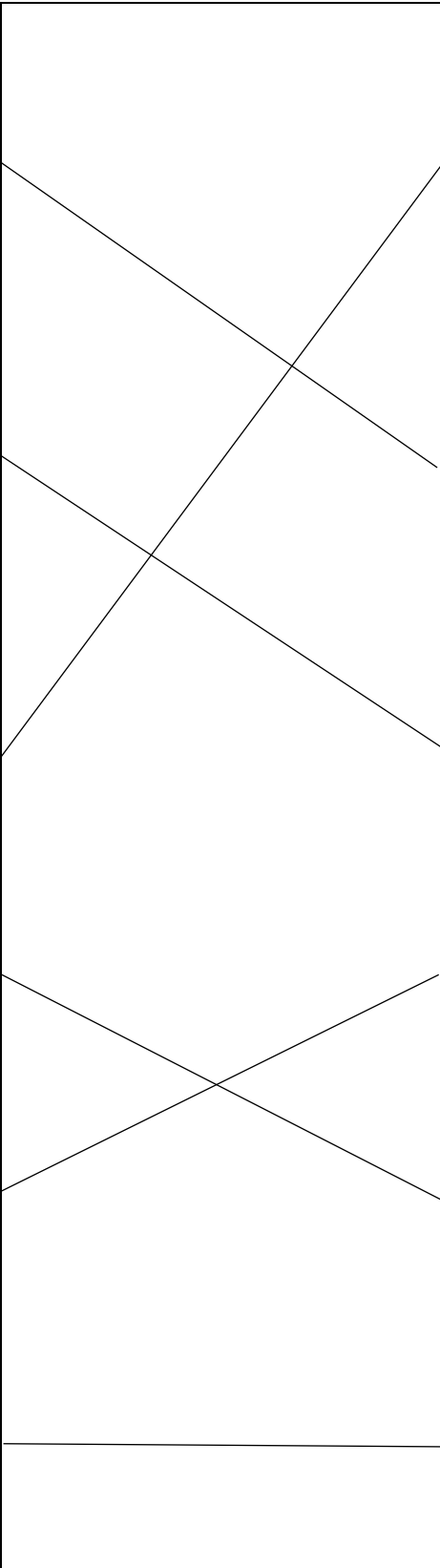
1.

Párosítsd össze a tavasz sárga virágú hírnökeit a megfelelő neveikkel!

Karikázd be azokat, amelyek a ti környéketeken is előfordulnak!

		pitypang
		orbánfű
		gólyahír
		téltemető
		salátaboglárka
		réti boglárka

Megoldás:

		pitypang
		orbáncfű
		gólyahír
		téltemető
		salátaboglárka
		réti boglárka

2.

Keresd meg a szókeresőben rejtőzködő madarakat! Figyelj oda a helyesírásukra!

Madarak

j-ly szavak

www.schulbilder.org

A megtalált madarak közül húzd alá azok nevét, amelyek hazánkban is előfordulnak a természetben!

bagoly	fürj
gólya	harkály
héja	papagáj
pulyka	sirály
varjú	ölyv

Megoldás:

<u>bagoly</u>	<u>fürj</u>
<u>gólya</u>	<u>harkály</u>
<u>héja</u>	papagáj
pulyka	<u>sirály</u>
<u>varjú</u>	<u>ölyv</u>

3.

Az alábbi táblázat az 1893-ban végrehajtott „cigányösszeírás” adatait tartalmazza.

Vizsgáld meg az utolsó sor adatait!

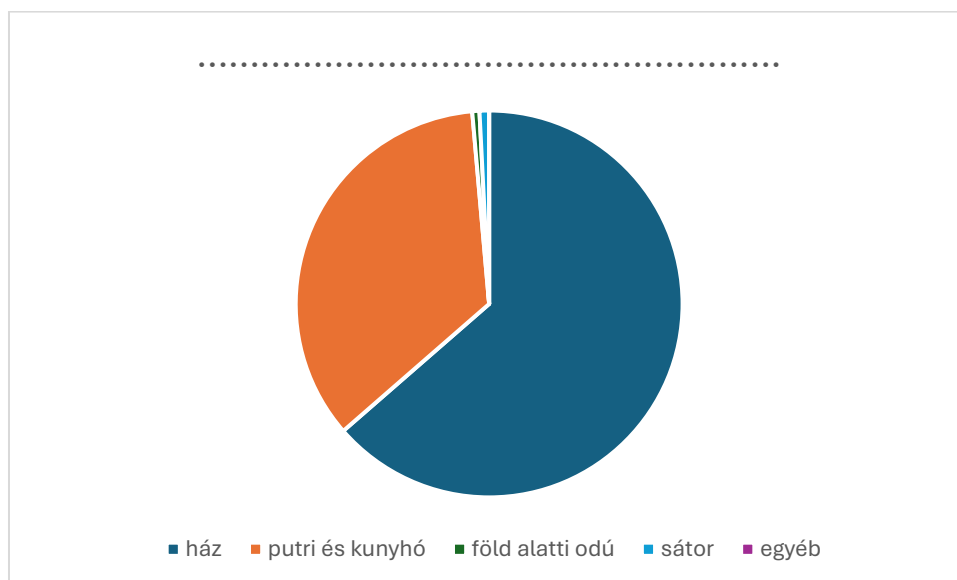
Az adatokból látszik, hogy a letelepült életmód jellemző volt a cigányokra már a 19. század végén is. A lakástípusok megoszlása az életmódtól függött.

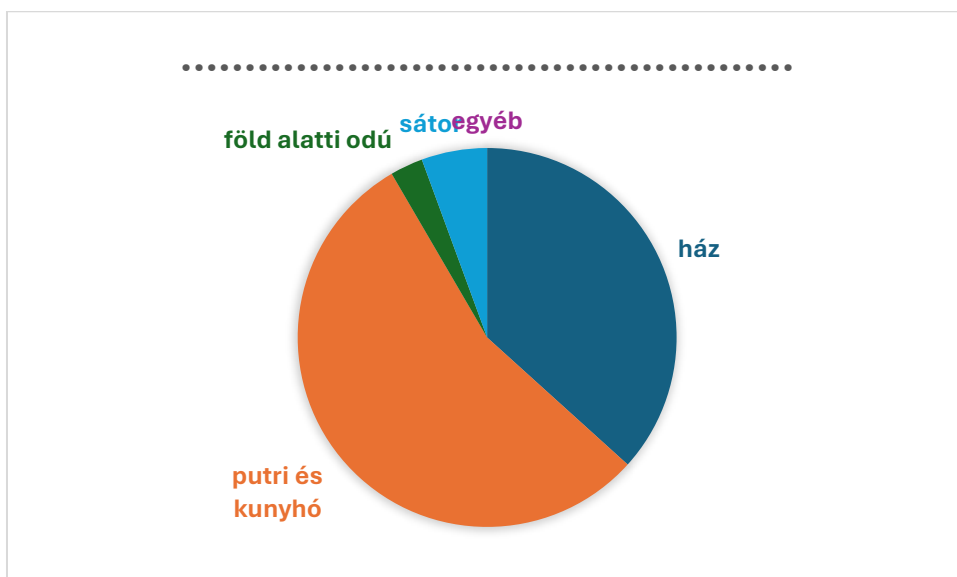
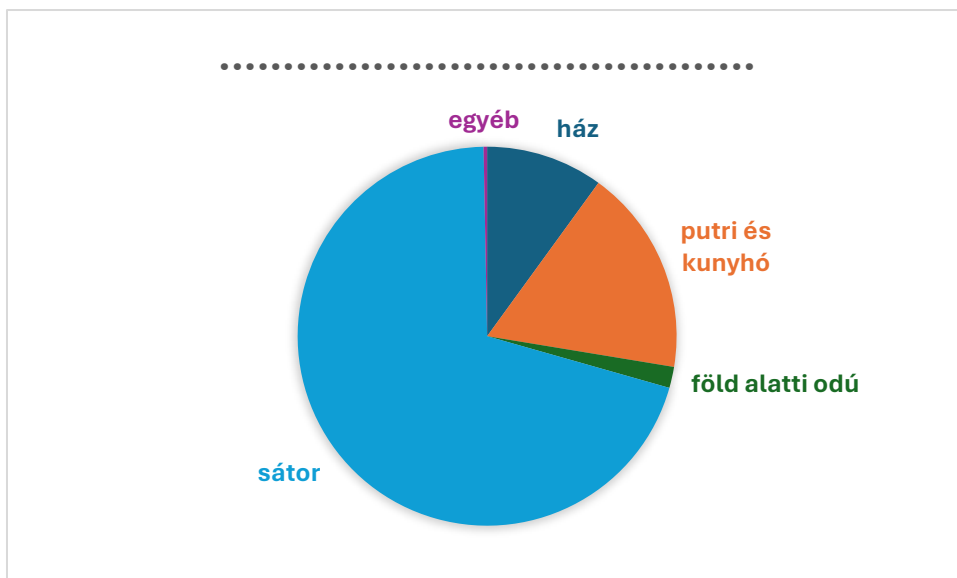
Vizsgáld meg az egyes oszlopok adatait!

	Állandóan letelepedettek	Huzamosabb ideig egy helyben tartózkodók	Vándorok	Együtt
Ház	63,6	36,7	10,0	58,9
Putri és kunyhó	35,0	54,9	17,6	36,3
Föld alatti odú	0,6	2,8	1,8	0,9
Sátor	0,8	5,6	70,3	3,9
Egyéb	0	0	0,3	0
Együtt	100,0	100,0	100,0	100,0
Együtt	86,4	9,9	3,7	100,0

Figyeld meg az alábbi kördiagramokat! Párosítsd össze az adatsorokkal! Melyik diagram melyik adatsorhoz tartozik?

Írd a megfelelő oszlop megnevezését a diagram címe helyére!

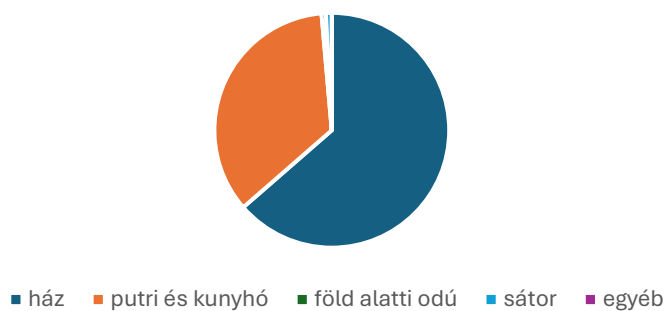

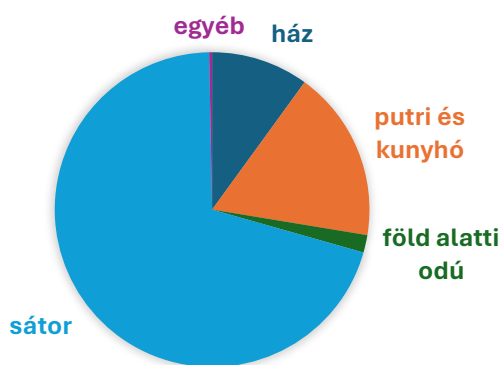
https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszagi_nemzetisegek/romak/EOKIK/ciganynak_lenni_magyar_orszagon_jelentes_2002_2006/pages/005_ciganytelepek_egykor.htm

Megoldás:

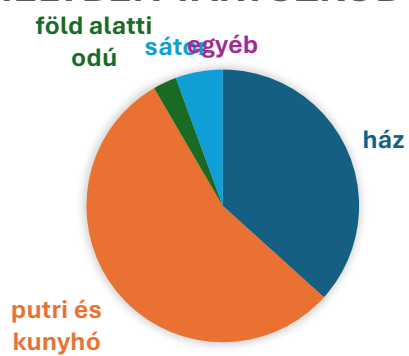
állandóan letelepedettek

VÁNDOROK

HUZAMOSABB IDEIG EGY HELYBEN TARTÓZKODÓK

4.

Az autodidakta cigány festők gyakran választják témául a hagyományos telepi élet ábrázolását.

Nézz utána, mit jelent az autodidakta szó!

Vizsgáld meg az alábbi alkotásokat! Hogyan ábrázolják a régi életmódot?

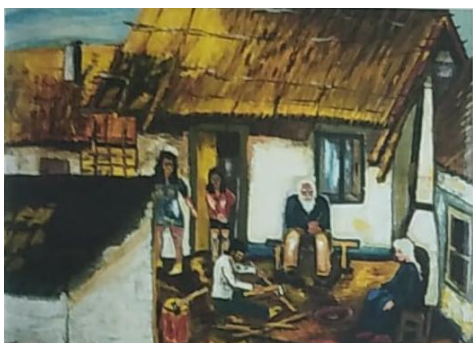
Válasszátok ki, melyik tetszik a legjobban! Meséljete a választott képről! Hogyan éltek a rajtuk látható emberek? Milyenek a házak? Miből épülhettek? Mennyire lehetett nehéz a mindennapi élet?

Oláh Jolán: Faluvég

Ráczné Kalányos Gyöngyi: Cigánytábor

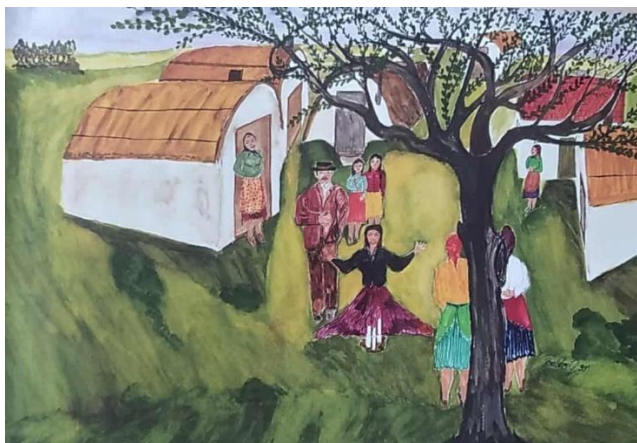
Rézműves Gyula: Ünnepnap

Balogh Balázs András: Cigánytelep

Dombrádi Horváth Géza: Élet a cigánysoron

Balázs Gusztáv: Átok

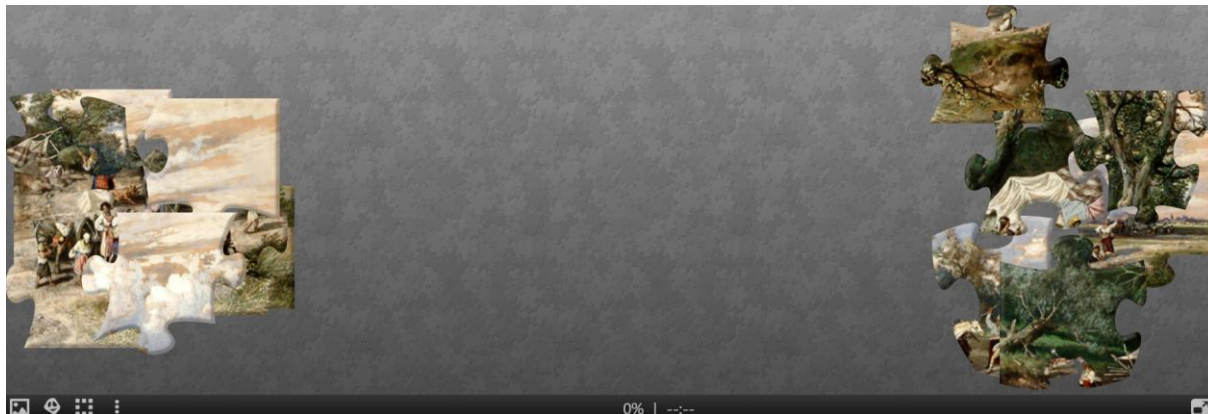
Megoldás:

Az autodidakta olyan személy, aki rendszeres iskolai oktatás nélkül, saját erejéből, önképzéssel szerez ismereteket és tudást. Olyan „magát tanító” ember, aki könyvekből, az internetről vagy más forrásokból, illetve próbálgatással sajátítja el dolgokat, és gyakran belső motiváció hajtja.

5.

Rakd ki a puzzle-t! Beszéljünk a képről! Milyen életmódot ábrázol?

<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=0c4d8632f862>

Megoldás:

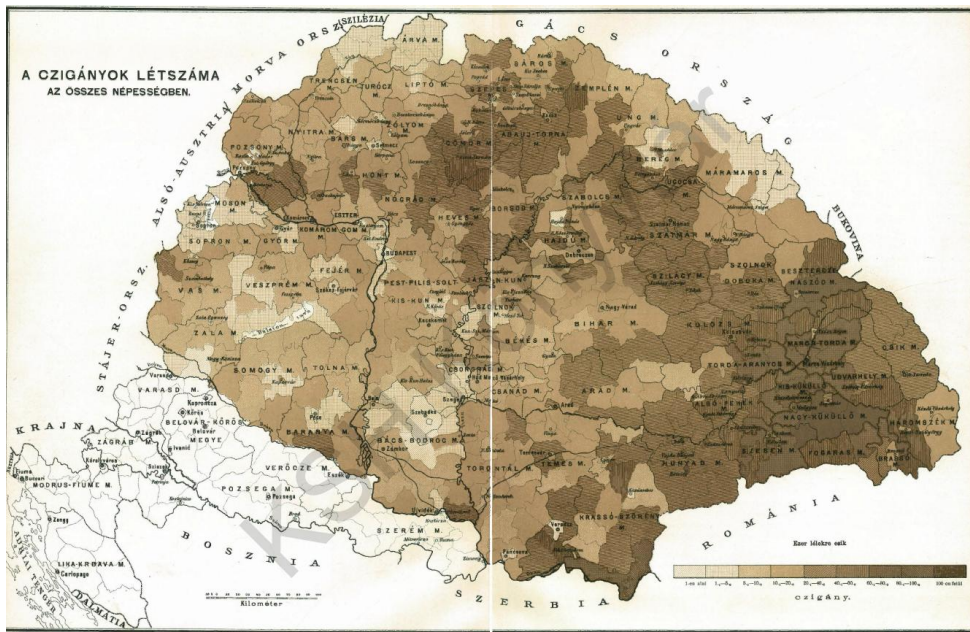

Böhm Pál: Cigánykaraván 1899

6.

Az alábbi térkép az 1893. évi cigányösszeírás területi adatait mutatja.

Az alsó ábra a történelmi Magyarországot, illetve a jelenlegi országterületet hasonlítja össze. Állapítsátok meg, mely országok területére került az 1893-as összeíráskor az országban élő cigányok többsége!

Az 1893. Évi cigányösszeírás területi adatai

(Forrás: Herrmann Antal: A Magyarországon 1893. január 31-én végrehajtott Cigányösszeírás eredményei – Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal, Jekelfalussy József (bev.) – Magyar statisztikai közlemények. Ú. F. 9. – Budapest, 1895.

https://mandadb.hu/dokumentum/556184/MSK2_009.pdf)

7.

A képeken romák lakhatási helyzetét látjuk különböző európai országokból.
Melyik jelenség figyelhető meg hazánkban is?
Tudtok rá példát mondani?

Spanyolország – Granada Sacromonte
városnegyede szegregált cigány
barlanglakásokkal

Olaszország – útszéli karaván

(forrás: Parole che escludono. Scheda sintetica del progetto.
Fondazione Giovanni Michelucci Onlus
CREAa - Centro di Ricerche etnografiche e di Antropologia
applicata "Francesca Cappelletto" - Università di Verona.
Fiesole, Italy, 2014.)

Olaszország, szegénynegyed

(forrás: Parole che escludono. Scheda sintetica del progetto.
Fondazione Giovanni Michelucci Onlus
CREAa - Centro di Ricerche etnografiche e di Antropologia applicata
"Francesca Cappelletto" - Università di Verona. Fiesole, Italy, 2014.)

Horvátország – Varazsd melletti szegregált
cigánytelep – 2014.

Nagy-Britannia, karaván telep

<http://www.gardencourtchambers.co.uk/area/romani-gypsy-traveller-rights/>

Szlovákia, barakktelep

<https://www.stormfront.org/forum/t241303/>

Szlovákia, gettósodó lakótelep

<https://www.stormfront.org/forum/t241303/>

Szlovákia, elnéptelenedő aprófalvak

<https://www.stormfront.org/forum/t241303/>

8.

Az alábbi térképen három magyarországi cigány néprajzi gyűjtemény – tájház helyét jelöltük. Ezek: Elek, Hodász és Rinyaújlak.

Keresd meg ezt a három települést saját térképeden is!

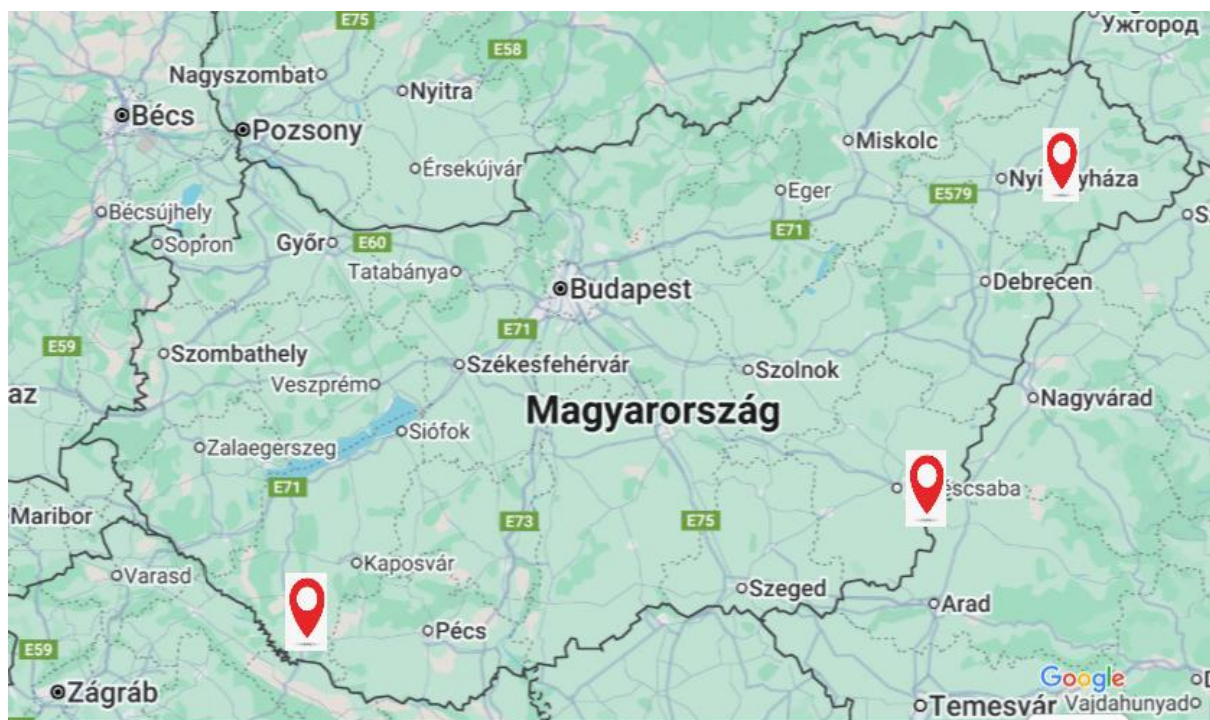
Nézd meg a telefonod térképén, milyen messze vannak ezek a tájházak lakóhelyedtől!

Ha osztálykirándulást szerveznének oda, milyen közlekedési eszközzel tudnátok utazni?

Mennyi ideig tartana az út?

Melyik megyében találhatók ezek a gyűjtemények?

Lakóhelyedtől milyen irányban vannak?

9.

Javasolt forrás: Cserti Csapó Tibor: Roma gyűjtemények Magyarországon. Gypsy Studies 34. Pécsi Tudományegyetem BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, PÉCS, 2015.
<https://pea.lib.pte.hu/items/14ec6574-32e9-4df3-8156-dc35694f02db>

Romológia folyóirat, 6-7. szám, Magyarországi roma-cigány gyűjtemények
https://btk.pte.hu/sites/btk.pte.hu/files/romologia_folyoirat/romologia_0607_BELIV_INDD_KORR.pdf)

A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Hodászon 2009 szeptemberében avatták fel a Roma Tájházat. Hodász település Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében található, Budapesttől 300 kilométerre, Nyírbátor és Mátészalka között. Népessége mintegy 3300 fő, ebből becslések szerint körülbelül 1700 fő a cigány lakosok száma. 2001-ben a település lakosságának 15%-a vallotta magát cigány nemzetiségűnek.⁸² A településen élő cigányok egy része oláh cigány, másik része sátoros cigány (cérhár). (Bognár, 2013) A gyűjtemény létrejötté Rézműves Melinda néprajzos szakember munkájának köszönhető, aki 2001-ben vásárolta meg a tájháznak otthont adó kétszobás épületet a falu cigánytelepének közepén. Az épületegyüttes a pályázati támogatások segítségével felújított házból és a második világháború időszaka alatti lakhatási körülményeket bemutató félig a földbe ástott kunyhóból áll. Jelenleg Magyarországon ez az egyik olyan tájház, ahol kiállítás keretében nyerhetnek bepillantást a látogatók a romák kultúrájába, szokásaiba, és megismerkedhetnek használati tárgyaikkal is. (forrás: Hodász nagyközség weboldala, <http://www.hodasz.hu/index.php?page=telepulesunk> (letöltés: 2015. 01. 19.)

Nyissátok meg a Hodászi tájház weboldalát!

<https://www.romatajhaz.hu/index.php/kiallitoter>

Gyűjtsetek információkat a tájházról! Dolgozzatok csapatokban! Mutassátok be egymásnak a szerzett információkat!

Szempontok:

- *Mikor alakult meg a tájház?*
- *Hogyan gyarapodott a gyűjtemény?*
- *Milyen épületek találhatók a helyszínen?*
- *Milyen tárgyakból áll a belső gyűjtemény?*

10.

Az alábbi képek a Hodászi roma tájházban készültek.

Vizsgáljátok meg a képeket!

Milyen típusú épületeket figyelhetünk meg?

Milyen az épület belső berendezése?

Milyen életmódot, életszínvonalat tükröz?

A képeken látható tárgyak mire szolgálhattak?

(<https://www.romatajhaz.hu/index.php/kiallitoter>)

(<https://www.romatajhaz.hu/index.php/kiallitoter>)

(saját fotó)

(saját fotó)

(saját fotó)

(saját fotó)

11.

Javasolt forrás: Cserti Csapó Tibor: Roma gyűjtemények Magyarországon. Gypsy Studies 34. Pécsi Tudományegyetem BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, PÉCS, 2015.
<https://pea.lib.pte.hu/items/14ec6574-32e9-4df3-8156-dc35694f02db>

Romológia folyóirat, 6-7. szám, Magyarországi roma-cigány gyűjtemények
https://btk.pte.hu/sites/btk.pte.hu/files/romologia_folyoirat/romologia_0607_BELIV_INDD_KORR.pdf

A cigány kisebbség két tájháza közül a második a Békés megyei Elek városában működik. Az Eleki Cigány Tájházat 2009. január 5- én a települési kisebbségi önkormányzat és a helyi Cigány Kisebbségi Egyesület alapította meg Erdődi Ferenc és felesége Erdődi Ferencné Lakatos Julianna kezdeményezésére.⁸⁵ Ma is ezek osztoznak a működtetésben: a néprajzi jellegű gyűjtemény az egyesület tulajdona, míg a helyet a települési Cigány Kisebbségi Önkormányzat biztosítja épületében. A ház 2012. augusztusában nyílt meg a nagyközönség előtt.⁸⁶

A 400 m² alapterületű ház eredetileg egy óvodának adott otthont, így jelenlegi állapotában felújításra szorul. A fenntartó az ehhez szükséges anyagi fedezetet pályázat útján kívánta előteremteni, azonban ez eddig nem járt sikerrel. Ebben a helyzetben komoly segítséget jelentene az intézménynek, ha rendelkezne működési engedéllyel, így ugyanis pályázhatna a különböző állami támogatásokra. A működés költségeit önkormányzati támogatásból finanszírozzák, ez azonban nem elegendő intézmény-fejlesztésre és bővítésre, programok, tanfolyamok, kulturális események szervezésére.

A gyűjteményi anyag a cigánysághoz kapcsolódó használati tárgyakból és képekből áll, melyeket a helyi cigány közösség tagjai adományoztak. A kiállítási tárgyak nyilvántartása kizárólag magyar nyelven történik papíralapú és számítógépes regisztráció formájában. (Kállai, 2010) Az épület utcára néző falát ifjabb Rozsdás János festménye díszíti: egy cigány életkép ekhós szekerekkel, lovakkal, népviseletbe öltözött, táncoló asszonyokkal és férfiakkal.

A tájházban meg lehet tekinteni a hálószoza berendezését, pl. azt az ágyat, ahol Erdődi Ferenc is született, illetve azokat a kegytárgyakat, melyek a cigányság vallásosságát hűen kifejezik. A konyhában érdekes megnézni a kenyérsütéssel kapcsolatos használati eszközöket, de itt láthatók azok a gyékényből készült tárgyak is, melyeket egykoron az eleki cigányok készítettek. A kamrában főképpen olyan használati eszközöket láthatnak az érdeklődők, amelyek szintén az egykori eleki cigányságra volt jellemző, pl. fúrók, különböző nádvágó eszközök. A tervekben többek között az szerepel, hogy ki fogják állítani a helyi vályogvetéssel kapcsolatos eszközöket, illetve egy ekhós szekeret, ami viszont nem helyi hagyomány, de a cigányság múltjához hozzá tartozik. (forrás: Eleki Cigány Tájház. https://elekiciganytajhaz.iwk.hu/#google_vignette)

Nyissátok meg az Eleki cigány tájház honlapját! Nézzétek meg a fotógalériát is!

Készítsetek gondolattérképet az információkból, s ennek segítségével mutassátok be a tájházat!

(forrás: <https://romakozter.tomlantosinstitute.hu/kozteri-alkotasok/cigany-tajhaz.html>)

12.

Roma Kulturális és Hagyományőrző Park - Rinyaújlak

A Rinyamenti Hátrányos Helyzetű Emberek Egyesülete, melyet 2015-ben alapítottak, célul tűzte ki, hogy a régióban olyan közösségi teret hoz létre, amely segít megismertetni a helyi roma és nem-roma lakossággal a cigányság 100 évvel ezelőtti életkörülményeit.

A Roma Kulturális és Hagyományőrző Park kialakítása másfél évet vett igénybe. Kegyhelyet is kialakítottak, ahol Szűz Mária-szobrot helyeztek el.

Az egyesület hosszú távú tervei között szerepel iskolai csoportok és kirándulók fogadása.

A rinyaújlaki Roma Kulturális és Hagyományőrző Park egy olyan szabadtéri múzeum, amelyet 2020. augusztus 15-én adtak át. A Tom Lantos Institute tájékoztatása szerint három korhű házat, egy kemencét és egy szabadtéri tűzhelyet foglal magába.

[Roma Kulturális és Hagyományőrző Park - Roma Köztéri Reprezentációk Adattár](#)

Keressétek fel a Roma Kulturális és Hagyományőrző Park honlapját!

Vizsgáljátok meg a képeket a parkban található lakóházak rekonstrukcióiról!

Milyen építkezési módot láttok?

Figyeljétek meg az épületek belső berendezését!

Milyen életmódot tükröznek?

Miért úgy kellett felépíteni ezeket a házakat, s nem a régi épületeket őrizték meg?

13.

Készítsetek rajzokat az alábbi szöveg egy-egy bekezdéséhez!

A cigányok letelepedését gyakran a hatóságok kényszerítették ki, és a falvak széleire, rossz minőségű, elszigetelt területekre szorították őket.

A telepek elhelyezkedése és felépítése:

Marginalizált területek: A telepeket általában a falvakon kívül, a település határában, a vasúti sínek mellett, mocsaras, árvízveszélyes területeken, vagy más, a helyi lakosság által értéktelennek tartott földeken alakították ki.

Szegregált szerkezet: A telep belső rendje tükrözte a cigány közösség társadalmi felépítését. A különböző rokonsági alapon szerveződő családok gyakran egymás közelében éltek. A telepeken belül néha a különböző cigány csoportok (pl. romungrók, oláh cigányok) külön teleprészben éltek.

Lakóházak: A lakóházak kezdetlegeseek voltak, sokszor vályogból, fából, sárból vagy egyéb, könnyen hozzáférhető anyagból épültek. A legszegényebbek putriban vagy barakkszerű épületekben laktak, amelyek nem feleltek meg az alapvető higiéniai és szociális követelményeknek.

Közösségi és rokoni kötelékek: A telepeken élők élete erősen a szűkebb és tágabb rokonsági kötelékekre épült. A társadalmi norma- és értékrendszert nagyrészt a belső közösség határozta meg. A közös érdekek, mint például a kívülről jövő fenyegetésekkel szembeni védekezés, erősíthették a kohéziót.

14.

Vizsgáljátok meg cigány, roma festők alkotásait!

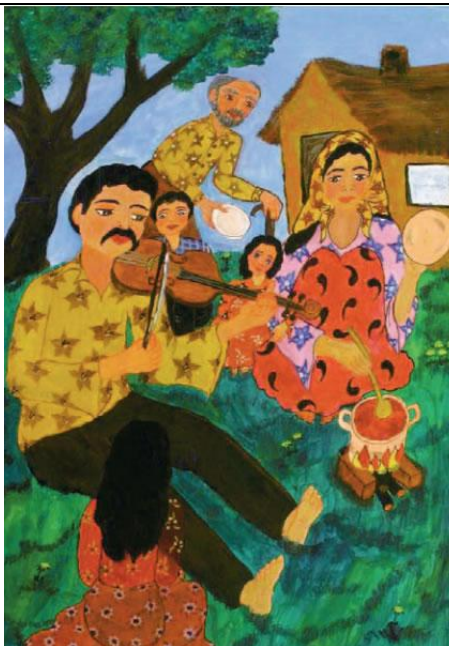
Hogyan ábrázolják a hagyományos életformát, a telepi életet?

Milyen háztípusokat tudtok beazonosítani?

Hasonlítsátok össze a naiv festők alkotásait az előző feladathoz készített rajzaitokkal! Láttok-e különbséget?

Orsós Teréz: Szól a muzsika

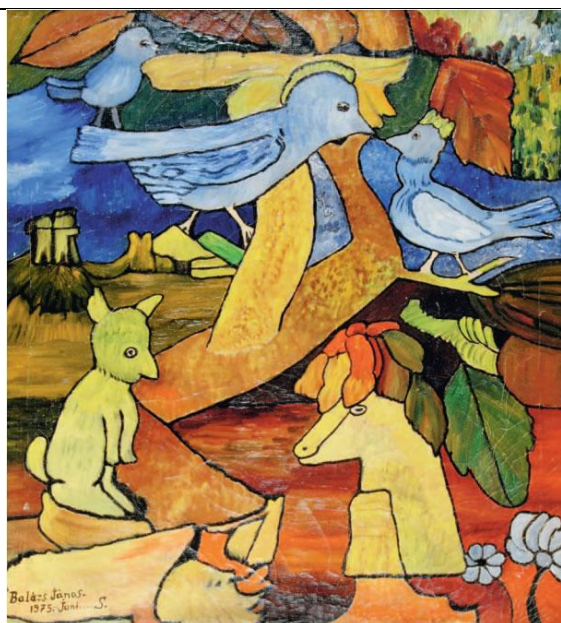
Ráczné Kalányos Gyöngyi: Mesterségek zenészek

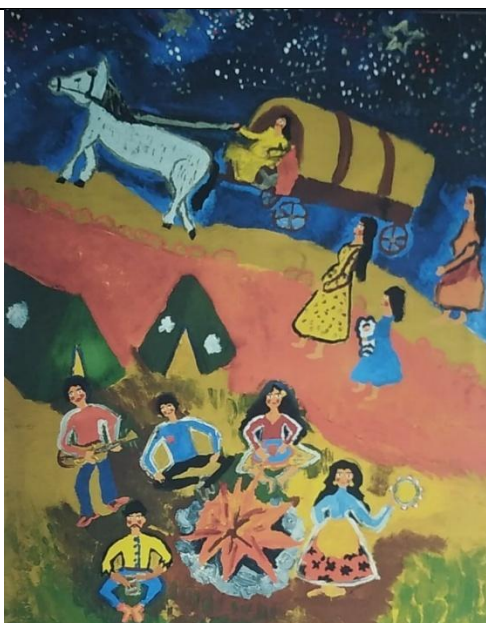
Milák Brigitta: A telepen

Balogh Balázs András: Ők már nem halnak éhen

Balázs János: Erdőszéle

Ráczné Kalányos Gyöngyi: Cigánytábor

Balázs Gusztáv: Átok

Rézműves Gyula: A család

Dombrádi Horváth Géza: Élet a cigánysoron

Nagyné Horváth Judit: Cinka Panna és az ő népe

Rézműves Gyula festménye

Rudi Balázs Lajos festménye